

УДК 17.01
DOI:10.31651/2076-5894-2019-1-88-92

КУЛІК Карина Олександрівна,
фахівець з освітніх програм
ТОВ «Ерудітус» (м. Харків),
e-mail: kulik.karyna@gmail.com

КОНЦЕПЦІЯ ЕТИКИ АЛЕНА БАДЬЮ

Стаття присвячена аналізу етичної концепції сучасного французького філософа Алена Бадью, на основі його твору «Етика: Нарис про свідомість Зла». У своєму дослідженні філософ вводить поняття «етики зла» і виділяє її компоненти, розглядає теорію про підміну понять, робить акцент на переосмисленні «прав людини», проводить аналіз пізнання добра і пропонує власне рішення для створення нової етики, що базується на етиці істини. Виведені на основі постулатів етики, в статті детально розглянуті погляди автора на суб'єкт етики та етику зла, розкрито поняття події, досліджені й наведені приклади етики істини в розрізі політики, мистецтва, науки і любові. Розкрито поняття спроможності, приведено розуміння автора про етику не-зла і його впливу на повсякденне життя, описано ставлення філософа до онтологічності й абсолютності Зла, виділені його складові, проаналізовано взаємозв'язок добра і зла. У статті наведено відношення культуролога і філософа Славої Жижека до етики істини і зв'язок бачення Жюльє Дельоза сучасної філософії з філософією етики істини А. Бадью; запропоновані перспективи подальших досліджень даної проблеми на основі порівняльного аналізу класичних і постмодерністських поглядів на етику.

Ключові слова: етика, етика істини, суб'єкт етики, спроможність, «права людини», не-зло, зло.

Постановка проблеми. Особистісне, творче, індивідуалізоване сприйняття етичних проблем, їх формулювання та вирішення є основною задачею, від якої залежать різноманітні питання моральних установок, такі як сумління, зобов'язань та відповідальності. У сучасному світі осмислення даних проблем може бути представлено через постмодерністську методологію у філософії взагалі, та у філософській етиці – зокрема. Зазнавши впливу постмодерністської думки, концепція етики, її складові часто мають сенс, відмінний від класичних трактувань, що ускладнює їх розуміння. В даному розрізі актуальним є розгляд методології тих мислителів, які, перебуваючи під впливом філософії постмодерну, не відходять від етичної проблематики, а розвивають її і пропонують свої рішення [1, с. 50]. Беручи до уваги сучасні тенденції європейського соціуму до нав'язування класичних уявлень про добро і зло всьому світу, на межі з готовністю до насадження своїх культурно-моральних переконань шляхом насильства, однією з основних проблем сучасної філософії є пізнання уявлень про добро і зло як етичних та онтологічних понять. Важливе місце в дослідженні цієї проблеми займає питання етики та існування зла, підняте в працях французького філософа Алена Бадью [2, с. 152].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фактично, першими дослідниками філософії Алена Бадью є його колеги та опоненти Жан-Франсуа Ліотар, Філіп Лаку-Лабарт, Жак Рансьєр, які вступили в полеміку з Аленом Бадью. Крім того, до філософських праць Алена Бадью звернувся словенський культуролог і філософ Славої Жижек, якого зацікавила нова як для класичної філософії інтерпретація істини, а також британський культурний критик, соціальний теоретик, філософ і перекладач Альберто Тоскано. Аналіз творчості Алена Бадью вплинув на британського філософа Рей Брас'є і французького філософа Квентіна Мейясу.

Метою статті є вивчення феномена етики, що ґрунтується на творі Алена Бадью «Етика: Нарис про свідомість Зла».

Виклад основного матеріалу. Уявлення про етику сформувався ще в античній філософії, але сучасне розуміння терміну «етика» досить часто є далеким від поняття ненасильства та асоціюється з поняттям «мораль». На зміну класичним поглядам прийшли нові рішення в сфері етичних міркувань. Одне з таких сучасних рішень пропонує Ален

Бадью в низці своїх творів і, в першу чергу, в «Етиці. Нарис про свідомість зла», в якому він надає можливість поглянути на етичні концепції добра і зла з іншої точки зору [2, с. 152].

Ален Бадью, аналізуючи сучасну етику, відштовхуючись від поняття зла і повертаючись до Іммануїла Канта, визначає його вчення основою переконання, або інакше – правлячого стереотипу про зло в європейському соціумі, виводить чотири постулати етики: 1) активна боротьба зі злом суб'єкта, який страждає; 2) співчутливість політичної етики; 3) визначення добром всього, що не є злом; 4) надання людині права на здійснення не-зла. Виділивши такі аксіоми етики, вчений відкриває базові компоненти етики, а саме: суб'єкт етики, етика зла, етика не-зла [2, с. 153-154].

Концептуалізація суб'єкта етики займає у філософа особливе місце. Провідними для утворення суб'єкта є якісь обставини істини, які трапляються «понад» звичайного, виключають «просте входження» в події, що відбуваються. За таких обставин людина не може себе вести звичним чином, чинити так, як властиво її повсякденній поведінці. Даний процес «поповнення» А. Бадью називає подією, тобто тим, що примушує людину до застосування нового способу буття. З моменту прийняття рішення будувати свої відносини з ситуацією з точки зору подієвого поповнення, починається процес істини, який названий філософом вірністю. Бути вірним події означає просуватися в ситуації, доповненій цією подією, осмислюючи її «згідно» події [3, с. 29]. Філософ робить висновок, що суб'єктом є носій вірності, тобто носій процесу істини. Слід зазначити, що за даних обставин суб'єкт ніяк не передує процесу істини, не існує «перед» подією: процес істини індукує суб'єкт [3, с. 30]. Також суб'єкт не дублює ані психологічний суб'єкт, ані суб'єкт рефлексії в розумінні Рене Декарта, ані трансцендентальний суб'єкт в розумінні І. Канта, він не має ніякого природного передіснування [3, с. 30]. Розкриваючи дане твердження, автор наводить такі приклади: «закохані входять як такі до складу одного суб'єкта любові, і той є надлишковим по відношенню до кожного з них. Так само суб'єкт революційної політики – не індивідуальний активіст, як, втім, і не химера «класового суб'єкта». Це особливий продукт, у якого бували різні імена (часом «партія», часом ні). І, звичайно ж, активіст входить до складу цього суб'єкта, який знову-таки по відношенню до нього надмірний (саме цей надлишок і дозволяє йому з'явитися в якості безсмертного). Або ще, суб'єкт художнього процесу – це не художник («геній» тощо). Насправді точковими суб'єктами мистецтва є твори. І художник входить до складу цих суб'єктів (твори суть «його» творів), хоча немає жодної можливості звести їх до «нього» (і, втім, про якого такого «його» йшла б тоді мова?)» [3, с. 30]. Саме про такі суб'єкти можна говорити стосовно етики істини.

Етика зла базується на підміні понять, що стає дуже зручним як в політиці західноєвропейського суспільства, так і у відході від висунутої А. Бадью подієвої етики істини, що розглядається в політиці, мистецтві, науці і любові [4, с. 106]. Можна погоджуватися з такими істинами, можна їх оскаржувати, але, як зазначив С. Жижек, ці чотири області Події-Істини замінюються сьогодні в публічному дискурсі своїми фальшивими двійниками: «ми говоримо про «культуру» замість мистецтва, «адміністрування» замість політики, «секс» замість любові, «ноу-хау» або «мудрість» замість науки» [5, с. 197-198].

Характеризуючи поняття етики істини, А. Бадью пише: «будемо взагалі називати «етикою істини» принцип продовження процесу істини – або, більш точним і складним чином, те, що надає спроможність присутності когось у складі суб'єкта, який індукується процесом цієї істини» [3, с. 31]. Розгортаючи формулювання, автор уточнює: ««хтось» – тварина людського роду, той окремих тип множини, який зараховується до цього роду усталеним знанням. Саме це тіло з усім, на що воно здатне, входить до складу «точки істини». Якщо, звичайно, мала місце подія і іманентний розрив у протяжній формі зберігає вірність процесу» [3, с. 31]. Залишаючись самим собою, суб'єкт ніби перебуває над собою в надлишку, оскільки випадкова траєкторія вічності проходить через нього, суб'єкт включений в іманентний розрив процесу істини (політичної, наукової, художньої, любовної). Наводячи

прикладі, автор пише: ««Хтось», таким чином, – можливо, ось цей глядач, думка якого вражена, захоплена і обеззброєна театральним блиском і який входить тим самим в складну конфігурацію художнього моменту. Або цей вчений, що сидить над математичною проблемою, – у ту саму мить, коли після невдячних праць з перебору незрозумілих фрагментів знання перед ним раптом видніється рішення. Або ось цей закоханий, чие бачення реальності одночасно і затуманено, і зміщено, оскільки підтримка іншого дозволяє йому відновити в пам'яті мить визнання. Або цей активіст, якого в самому кінці повних ускладнень зборів вдасться знайти прості, але досі вислизаючі слова, здатні, як всі погоджуються, послужити в даній ситуації заклик до дії» [3, с. 31]. «Хтось» невідчутно, внутрішньо розривається, або продірявлюється, тією істиною, яка «проходить» крізь ту множину, якою він є [3, с. 32; 6, с. 8].

Розкриваючи поняття «спроможності», А. Бадью посилається на Бенедикта Спінозу, стверджуючи, що звичайна поведінка людської тварини пов'язана із «завзятістю в бутті», переслідуванням своїх інтересів, однак випробування істини не підпадає під цей закон. Досить важко зрозуміти, яким чином приналежність до складу суб'єкта істини накладається або комбінується з простою завзятістю у самопостійності. Саме цей принцип накладання або завзятості і називається «самостійністю», яка «полягає в тому, щоб залучити свою одиничність до продовження суб'єкта істини, або інакше – поставити завзятість того, що знаємо, на службу власній протяжності незнаного» [3, с. 32]. Відштовхуючись від етичного правила Жака Лакана «не поступатися власним бажанням», філософ пише про те, що варто не поступатися в тому, чого сам в собі не знаєш, не поступатися своєму власному охопленню процесом істини. У підсумку автор доповнює формулювання етики істини: «роби все, що можеш, будучи завзятим у продовженні того, що надмірно до твого продовжувачого упирання; будь завзятим у перериванні, охоплюй у своєму бутті те, що охопило і прорвало тебе» [3, с. 33].

Наступним компонентом етики є не-зло. Вчений стверджує, що «права людини» є правами на не-зло – на те, щоб не піддаватися утиску і агресії в повсякденному житті, в своєму тілі, у своїй культурній ідентичності. Оскільки, на думку автора, вже теоретики XVIII століття зробили співчуття головною рушійною силою ставлення до іншого, він пише, що співчуття є головною доктриною сучасного уряду; наводить досвід церкви, вказуючи, що для неї набагато легше досягти згоди щодо того, що є поганим, ніж того, що є хорошим. Дана «етика» є неспроможною, а подібна реальність являє розгул егоїзму, розростання «етнічного» насильства, повсякденну владу конкуренції, кінець і слабкість визвольних політичних рухів [3, с. 11; 8].

У своєму творі А. Бадью відходить від суджень щодо проблем онтологічності та абсолютності зла, залишаючи це питання релігії. Одночасно з цим, філософ визнає існування абсолютного зла в історичних подіях, сутність якого не може виходити з добра. Єдиним незаперечним твердженням для А. Бадью є походження зла від добра. Відзначаючи в історії такі події як голокост і гітлерівський нацизм, філософ визнає незрозумілим факт абсолютності зла. У той же час визначити зло як зло, відходячи від релігійних навчань, які філософ визначає ірраціональними і непослідовними, для нього не виявляється можливим. А. Бадью акцентує увагу на злі як думці, одиничності, а також як частині добра й істини. Як одиничність зло стає злом в той момент, коли воно перестає сприйматися суб'єктом як добро. Насильство перед людством часто обґрунтовується наслідуванням того, що колись було визначено як зло або визнано таким. Прикладом може послужити боротьба з небезпечними для всього світу політичними режимами Сербії, Сирії та Іраку, які представляють їх всьому світу як зло, що в свою чергу дає право на насильство по відношенню до населення цих країн, прикриваючись захистом «прав людей». «І, отже, незаперечно: зло має місце тільки тому, що діє якимось Добром» [3, с. 101].

У злі, як частині добра, А. Бадью виділяє три складові, що дозволяють визначити зло як не-добро, а саме: зло-терор, зло-зрада, зло-катастрофа. Розглядаючи всі три складові зла, філософ робить висновок, що, перетікаючи з одного стану в інший, зло поступово руйнує

істину, а боротьба добра зі злом як своєю частиною приречена на невдачу, і може породжувати тільки етику зла. Єдиним виходом із ситуації, що склалася, філософ бачить у створенні нової етики – етики істини, яка не бореться з радикальним злом, а намагається йому запобігти [10, с. 107].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розроблена А. Бадью концепція етики ставить перед собою завдання виявити підміну понять у сфері сучасної етичної філософії і є спробою продемонструвати переважаюче розуміння етики європейської цивілізації як етики, в якій панує зло. Філософ критикує цей погляд на етичну проблематику моральності в європейській філософській та політичній думці, акцентуючи увагу на неспроможності етичних норм боротьби зі злом. Незважаючи на це А. Бадью все ж знаходить аргументи для захисту встановленого порядку, висуваючи замість існуючої етики чесноти етику істин. Загалом, висунута філософом концепція етики істин є видозміна сучасної етики виживання «людської тварини» [11, с. 52; 2, с. 157]. Етика для сучасного французького мислителя є дисонансною темою, яка йде в розріз із загальноприйнятим для сучасності патетичним відходом від етики в класичних поглядах. У розумінні суті і складових етики для А. Бадью парадоксальним чином реалізується неklasична лінія мислення нетотожного і нестандартного. Філософська етика істин А. Бадью підтверджує бачення Жюльєн Дельоза про те, що «до філософії звертаються, щоб виділити в сучасності щось таке, що Ніцше позначив як несвоєчасне, яке хоча і притаманне нинішньому часу, але має також і обернутися проти нього – «на користь, я сподіваюся, прийдешніх часів»» [12, с. 346].

З огляду на вищесказане, дана проблема вимагає подальшого порівняльного аналізу класичного розуміння етики та поглядів постмодерністських мислителів, дослідження перспектив впливу нових етичних поглядів на сучасне суспільство і переосмислення усталених поглядів про етику.

Список використаної літератури:

1. Косорукова А. А., Давыдкина Т. В. Определение этического в работе А. Бадью «Этика: Очерк о сознании Зла» [Электронный ресурс] / А. А. Косорукова, Т. В. Давыдкина // Вестник РУДН, серия Философия – 2014. – №2. – С. 50-57. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/opredelenie-eticheskogo-v-rabote-a-badyu-etika-ocherk-o-soznanii-zla>
2. Савонова Г. Сучасна етика зла у філософії Анрі Бадью [Електронний ресурс] / Г. Савонова // Вісник Донбаського державного педагогічного університету. Серія: Соціально-філософські проблеми розвитку людини і суспільства. – 2015. – Вип. 3. – С. 151-157. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vddpucf_2015_3_21.
3. Бадью А. Этика: Очерк о сознании Зла / А. Бадью; пер. с франц. В. Е. Лапицкого. – СПб.: Machina, 2006. – 126 с.
4. Fredric Jameson. Badiou and the French tradition [Electronic recourse] / Jameson Fredric // New Left review. – January 2016. – Accessed mode: <https://newleftreview.org/II/102/fredric-jameson-badiou-and-the-french-tradition>
5. Жижек С. Щекотливый субъект: отсутствующий центрополитической онтологии / С. Жижек; пер. с англ. С. Щукиной. – М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2014. – 528 с.
6. Бадью А. Манифест философии / А. Бадью; сост. и пер. с франц. В. Е. Лапицкого. – СПб.: Machina, 2003. – 184 с.
7. Мазин В. Введение в Лакана / Виктор Мазин. – Нежин: Аспект-Полиграф, 2010. – 210 с.
8. Бадью А. Зло (Интервью журналу Cabinet) / А. Бадью // Cabinet. – Issue 5. Winter 2001/02 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.politizdat.ru/interview/35>.
9. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар. – СПб.: Институт экспериментальной социологии; М.: Алетейя, 1998. – 160 с.
10. Bell Lucy. Articulations of the Real: From Lacan to Badiou [Electronic recourse] / Lucy Bell. // Paragraph. – Vol. 34, No. 1 (March 2011). – P. 105-120. – Accessed mode: <https://www.eupublishing.com/doi/abs/10.3366/para.2011.0008?journalCode=para>
11. История этических учений. – М.: Гардарики, 2003. – 911 с.
12. Делёз Ж. Логика смысла / Ж. Делёз. – М.: Раритет; Екатеринбург: Деловая книга, 1998. – 474 с.

References:

1. Kosorukova, A. A., Davydkina, T. V. (2014). Definition of ethical in the work of A. Badiou «Ethics: Essay on the Consciousness of Evil». *Vestnik RUDN, seria Filisifia (RUDN Journal of Philosophy)*, 2, 50-57. Retrived from <https://cyberleninka.ru/article/v/opredelenie-eticheskogo-v-rabote-a-badyu-etika-ocherk-o-soznanii-zla> (in Russ.)
2. Savonova, H. (20150). Modern ethics of evil in the philosophy of Henri Badiou. *Vestnik Donbaskoho derzhavnoho pedagogichnoho universitetu. Seria sotsial'no-filosofski problem rozvytku liudyny i suspil'stva (Bulletin of the Donbas State Pedagogical University. Series: Socio-philosophical problems of human development and society)*, 3, 151-157. Retrived from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vddpucf_2015_3_21 (in Ukr.)
3. Badiu, A. (2006). *Ethics: Essay on the Consciousness of Evil*. SPb.: Machina (in Russ.)
4. Fredric Jameson (2016). Badiou and the French tradition. *New Left review, January*. Retrived from [//newleftreview.org/II/102/fredric-jameson-badiou-and-the-french-tradition](http://newleftreview.org/II/102/fredric-jameson-badiou-and-the-french-tradition)
5. Zhizhek, S. (2014). *A delicate subject: the absent of central political ontology*. Moscow: Publishing House «Business» (in Russ.)
6. Badiu, A. (2003). *Philosophy Manifesto*. SPb.: Machina (in Russ.)
7. Mazin, V. (2010). *Introduction to Lacan*. Nizhyn: Aspect-Poligraf (in Russ.)
8. Badiu, A. (2001). Evil (Interview to the magazine Cabinet). *Cabinet*, 5. Retrived from <http://www.politizdat.ru/interview/35> (in Russ.)
9. Liotar, J.-F. (1998). *The state of the postmodern*. SPb.: Institute of Experimental Sociology (in Russ.)
10. Bell, Lucy (2011). Articulations of the Real: From Lacan to Badiou. *Paragraph*, 34, 1. Retrived from <https://www.eupublishing.com/doi/abs/10.3366/para.2011.0008journalCode=para>
11. *History of ethical teachings* (2003). Moscow: Hardariki (in Russ.)
12. Deleuze, J. *The logic of meaning* (1998). Moscow: Rarity; Ekaterinburg: Business Book (in Russ.)

KULIK Karyna Oleksandrivna,
 Student Counsellor at
 LLC “Eruditus” (city Kharkiv),
 e-mail: kulik.karyna@gmail.com

ALAIN BADIOU’S CONCEPT OF ETHICS

Summary. Introduction. *In the modern world, the problem of ethics can be interpreted through postmodern philosophy. When experiencing the influence of postmodern thought, the concept of ethics and its components often have a meaning which is different from the classical interpretations, which complicates their understanding. In this context, it is relevant to consider the methodology of those thinkers who, being influenced by the postmodern philosophy, do not depart from the ethical problematics, but develop it and suggest their solutions. A demonstrative example of such is the work of Alain Badiou "Ethics: An Essay on the Consciousness of Evil," in which the issues of ethics and the existence of evil are considered.*

The purpose is to explore the Alain Badiou’s ethics concept in modern postmodern thought on the basis of his work "Ethics: An Essay on the Consciousness of Evil".

Methods. Analytical, synthetic, comparative, hermeneutic methods were used.

Results. In general, the ethics proposed by A. Badiou are based on the ethics of truth, which is the principle of continuing the process of truth or by allowing someone to be present in the subject, is induced by the process of this truth and is considered in a cut of politics, science, art and love.

Originality. When analyzing the work of A. Badiou “Ethics”, the view of the existing understanding of ethics in modern ideology, considered on the basis of the ethics of truths, seems to be new. The concept proposed by the philosopher forms a new approach to understanding the emergence of Good and Evil, their relationship. The author focuses on the need to create new ethics, which entails rethinking of the majority of established concepts and is the impetus for the development of new views and trends in modern philosophical thought.

Conclusion. The topic of ethics, raised by A. Badiou in the context of modern historical events, was a desire to identify problems of concept substitution and an attempt to demonstrate the prevailing understanding of the ethics of the modern world, as ethics in which evil reigns. The solutions proposed by the philosopher, based on the ethics of truths, can serve as a basis for further comparative analysis of the classical understanding of ethics and the views of postmodern thinkers, the study of the prospects for the influence of new ethical views on modern society and rethinking of established views about ethics.

Key words: ethics, ethics of truth, subject of ethics, possibility, "human rights", not-evil, evil.

Одержано редакцією 27.02.2019
 Прийнято до публікації 22.05.2019